

16. Polisiau Gwisg Ysgol ac Edrychiad Disgyblion

Mae'r bennod hon yn darparu gwybodaeth sy'n ymwneud a pholisïau gwisg ysgol ac edrychiad disgyblion a chyfrifoldebau cyrff llywodraethu yn hyn o beth.

Cefndir

1. Ym mis Gorffennaf 2011, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru cylchlythyr canllawiau diwygiedig rhif 015/2011, sef Canllawiau ar gyfer Cyrff Llywodraethu ar Bolisiau Gwisg Ysgol ac Edrychiad Disgyblion. Mae sail y canllawiau yn anstatudol, ond mae wedi'i seilio ar ddeddfwriaeth gysylltiedig.

Cwmpas y canllawiau

2. Mae'r canllawiau'n darparu gwybodaeth ar gyfer cyrff llywodraethu a phenaethiaid ar faterion sy'n ymwneud â gweithredu neu newid polisi gwisg ysgol ac edrychiad disgyblion. Cymerodd le'r canllawiau a arferai fod ar gael a dylai cyrff llywodraethu a phenaethiaid gadw'r canllawiau hyn mewn cof os ydynt yn ystyried gweithredu neu newid eu polisiau.

3. Mae cylchlythyr y canllawiau ar gyfer cyrff llywodraethu ysgolion a phenaethiaid, ac mae'n canolbwyntio ar:

- sicrhau bod sylw priodol yn cael ei roi i sicrhau bod bechgyn a merched yn cael eu trin yn gyfartal ynghyd â disgyblion o wahanol gefndiroedd ethnig a chrefyddol a disgyblion anabl mewn perthynas â pholisïau gwisg ysgol ac edrychiad disgyblion;
- cost;
- rhoi ystyriaeth ymarferol i gyflwyno neu newid polisiau gwisg ysgol ac edrychiad disgyblion;
- ymgynghori â rhieni a disgyblion; a
- y ddarpariaeth yng Nghymru o ran cymorth ariannol ar gyfer rhieni tuag at y gost o brynu gwisg ysgol.

Cyd-destun Cyfreithiol

4. Nid oes deddfwriaeth addysg sy'n rhoi sylw penodol i wisgo gwisg ysgol neu elfennau eraill ar edrychiad disgyblion, fel lliw a steil gwallt, gwisgo gemwaith a cholur. Fodd bynnag, fel rhan o'i gyfrifoldeb am redeg yr ysgol, gall corff llywodraethu nodi rheolau sy'n ymwneud ag edrychiad a gwisg y mae'n ofynnol i ddisgyblion ei gwisgo. Mae'r mwyafrif o ysgolion uwchradd yng Nghymru yn nodi gwisg ysgol ar gyfer disgyblion hyd at 16 oed, ond nid oes gan lawer wisg ysgol ar gyfer disgyblion chweched dosbarth. Mae'r sefyllfa'n fwy cymysg ymysg ysgolion cynradd.

5. Nid yw cylchlythyr y canllawiau yn rhoi cyngor di-ben-draw ar gyfrifoldebau corff llywodraethu mewn perthynas â gwahaniaethu neu hawliau dynol. Mae'n nodi y gall cyrff llywodraethu ystyried ceisio eu cyngor cyfreithiol eu hunain ac ymgynghori â sefydliadau cymunedol a ffydd, rhieni a phlant a'r Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol os oes ganddynt bryderon am ganlyniadau niweidiol posibl mathau penodol o wisgoedd.

Rheolaeth yr Ysgol

6. Mae Adran 21 Deddf Addysg 2002 yn nodi mai'r corff llywodraethu sy'n gyfrifol am reoli ysgol a gynhelir. Mae'n ofynnol i'r corff llywodraethu reoli'r ysgol gyda golwg ar hyrwyddo safonau uchel o gyrhaeddiad addysgol. Mae Adran 175 Deddf Addysg 2002 yn mynnu bod cyrff llywodraethu yn ymarfer eu swyddogaethau o ran deddfwriaeth addysg mewn perthynas â rheoli'r ysgol gyda golwg ar ddiogelu a hyrwyddo lles plant sy'n ddisgyblion yn yr ysgol.

7. Mae Rheoliadau Llywodraethu Ysgolion (Cylch Gorchwyl) (Cymru) 2000 a wnaed o dan Adran 38 o Ddeddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998 yn rhoi dyletswydd ar gyrff llywodraethu a phenaethiaid i ymarfer eu cyfrifoldebau gyda'r angen i:

- a. ddileu gwahaniaethu anghyfreithlon ar sail hil a rhyw; a
- b. hyrwyddo cyfle cyfartal a chysylltiadau da rhwng pobl o wahanol grwpiau hiliol a rhwng dynion a menywod.

8. Fodd bynnag, nid yw'r dyletswyddau a nodir ym mharagraff 7(a) a (b) yn atal y corff llywodraethu rhag cymryd mesurau priodol i sicrhau cymeriad crefyddol yr ysgol. Mae'r grym i gyflwyno polisi gwisg ysgol wedi'i gynnwys yn Adran 88 o Ddeddf Addysg ac Arolygiadau 2006. Er nad yw'r adran hon yn ymwneud yn benodol â gwisgoedd ysgol, mae'n ddigon cyffredinol i'w cynnwys. Mae'n rhoi dyletswydd ar gyrff llywodraethu i sicrhau bod yr ysgol yn cydymffurfio â pholisiâu sydd wedi'u llunio i hyrwyddo ymddygiad da a disgyblaeth.

9. Hefyd, mae Adran 89 o Ddeddf Addysg ac Arolygiadau 2006 yn rhoi dyletswydd ar y pennaeth i bennu'r mesurau (gan gynnwys rheolau a darpariaethau ar gyfer eu gorfodi) sydd i'w cymryd gyda golwg ar hyrwyddo disgyblaeth ymysg disgyblion, rhoi'r parch dyledus i awdurdod, annog ymddygiad da a pharch at eraill a sicrhau ymddygiad o safon dderbyniol.

10. Mae'n ofynnol yn ôl Adran 89(6) o Ddeddf Addysg ac Arolygiadau 2006 bod unrhyw fesur a gyflwynir gan y pennaeth o dan yr adran honno yn cael ei gyflwyno ganddo ef neu hi ar ffurf dogfen ysgrifenedig. Dylai pawb yn yr ysgol a rhieni a disgyblion yn yr ysgol gael gwybod am y ddogfen. Mae hefyd yn ofynnol i'r pennaeth gymryd camau unwaith yn ystod pob blwyddyn ysgol i ddod â'r ddogfen i sylw disgyblion, eu rhieni a phawb sy'n cael eu cyflogi neu'n cyfrannu at waith yn yr ysgol.

11. O dan Adran 89(1) o Ddeddf Addysg ac Arolygiadau 2006 mae'n rhaid i bennaeth bennu mesurau (gan gynnwys llunio a gorfodi rheolau) gyda golwg ar:

- hyrwyddo ymysg disgyblion, hunanddisgyblaeth a rhoi parch dyledus i awdurdod;
- sicrhau bod safon ymddygiad disgyblion yn dderbyniol;
- annog ymddygiad da a pharch at eraill ar ran y disgyblion ac, yn benodol, atal pob ffurf ar fwlio. Felly, mae'n rhaid i gorff llywodraethu sicrhau os yw polisi gwisg ysgol neu edrychiad disgyblion yn cael ei lunio, ei addasu neu ei weithredu nad oes unrhyw sail yn cael ei chreu ar gyfer bwlio; a
- rheoleiddio ymddygiad disgyblion fel arall.

Deddfwriaeth Gydraddoldeb

12. Mae nifer o ddarpariaethau statudol wedi'u cynnwys yn Neddf Cydraddoldeb 2010 a all effeithio ar bolisïau gwisg ysgol ac edrychiad disgyblion ac y mae'n rhaid i gyrff llywodraethu a phenaethiaid eu hystyried, er mwyn peidio â gwahaniaethu'n anghyfreithlon ar sail rhyw, hil, crefydd neu gred ac anabledd. Nodir y rhain ar ddiwedd y Bennod hon (gweler hefyd Bennod 9, Cyfle Cyfartal a Llywodraethwyr Ysgol).

13. Y pwynt hanfodol yw y dylai gyrff llywodraethu weithredu'n deg ac yn rhesymol wrth ddewis neu adolygu eu polisïau gwisg ysgol ac edrychiad disgyblion.

Ymgynghori

14. Wrth ystyried cyflwyno polisïau gwisg ysgol ac edrychiad disgyblion newydd neu newidiadau i bolisïau cyfredol ar wisg ysgol ac edrychiad disgyblion, yn unol ag egwyddorion arferion da, mae Llywodraeth Cymru'n disgwyl i gyrff llywodraethu ymgynghori'n eang â disgyblion presennol a rhieni/gofalwyr a darpar ddisgyblion a rhieni/gofalwyr, yn arbennig gan y gallai newid arwain at gostau ychwanegol. Dylai'r ymgynghori hefyd gynnwys cynrychiolwyr gwahanol grwpiau disgyblion yn y gymuned ehangach, gan ofalu ei bod yn nodi arweinwyr cymunedol sy'n cynrychioli grwpiau lleiafrifoedd ethnig a chrefyddol (mae amlinelliad o'r mathau o faterion gwisg a allai fod yn berthnasol i bobl sy'n arddel rhai crefyddau wedi'i gynnwys yn y cylchlythyr) yn ogystal â grwpiau sy'n cynrychioli disgyblion ag anghenion addysgol arbennig neu anableddau.

15. Hefyd, mae gan ddisgyblion yr hawl i leisio barn ar benderfyniadau sy'n effeithio arnynt a dylanwadu arnynt. I gynorthwyo disgyblion ac ysgolion, lluniodd Llywodraeth Cymru Reoliadau Cynghorau Ysgol (Cymru) 2005, sy'n ei gwneud yn ofynnol i bob ysgol gynradd a gynhelir (ac eithrio ysgolion meithrin a babanod), ysgolion uwchradd ac arbennig yng Nghymru sefydlu cyngor ysgol. Mae Cylchlythyr Cynulliad Cenedlaethol Cymru Rhif 42/2006 - Canllawiau i Gyrrff Llywodraethu ar Sefydlu a Gweithredu Cynghorau Ysgol - yn cynghori mai gwisg ysgol yw un o'r materion y dylid gofyn i gyngor ysgol eu hystyried yn ei gyfarfodydd, ac mewn ymgynghoriad â chorff disgyblion yr ysgol.

Cost Gwisg Ysgol

16. Mae Llywodraeth Cymru'n cydnabod y gall gwisg ysgol ac eitemau eraill sy'n rhaid eu prynu i gydymffurfio â pholisi gwisg ysgol fod yn faich ariannol, yn enwedig ar deuluoedd incwm isel a mawr.

17. O ganlyniad, wrth gyflwyno gofynion gwisg ysgol newydd a/neu ystyried newidiadau i ofynion gwisg ysgol, mae Llywodraeth Cymru'n disgwyl i gyrrff llywodraethu roi blaenoriaeth uchel i'r costau. Ni ddylai'r un wisg ysgol fod mor ddrud fel bod disgyblion neu eu teuluoedd o'r farn na allant wneud cais i gael eu derbyn i ysgol benodol neu ei mynychu.

18. Mae Llywodraeth Cymru yn annog cyrrff llywodraethu i roi ystyriaeth i'r ffaith bod gwisgoedd ysgol ar gael yn eang gan nifer o gyflenwyr wrth iddynt ystyried eu trefniadau ar gyfer cyflenwyr gwisg ysgol. Cynhaliodd y Swyddfa Masnachu Teg (OFT) adolygiad canfod ffeithiau yn 2006 o arfer rhai ysgolion yn y DU o fynnu bod rhieni yn prynu gwisg ysgol gan fanwerthwyr penodol neu gan yr ysgol ei hun. Datgelodd yr adolygiad hwn bod trefniadau cyfyngedig o'r fath 23% yn ddrutach ar gyfartaledd na manwerthwyr gwisg ysgol yn gyffredinol a 150% yn ddrutach nag archfarchnadoedd.

19. Mae cael ystod eang o gyflenwyr gwisg ysgol hefyd o help i rieni sy'n cael trafferth mynd at gyflenwyr sydd mewn ardaloedd anghysbell.

Cwynion

20. Dylid ymdrin â chwynion am godau/polisiâu gwisg ysgol ac edrychiad disgyblion yn unol â gweithdrefn gwyno'r corff llywodraethu.

Peidio â Chydymffurfio â Pholisi Gwisg Ysgol ac Edrychiad Disgyblion

21. Os yw'r corff llywodraethu yn gweithredu polisi gwisg ysgol a/neu reolau am edrychiad disgyblion, cyfrifoldeb y pennaeth yw gorfodi'r rhain fel rhan o'i gyfrifoldeb cyffredinol dros gynnal yr ysgol o ddydd i ddydd a chadw disgyblaeth.

22. O dan amgylchiadau cyffredin, nid yw Llywodraeth Cymru o'r farn bod gwaharddiad yn ymateb priodol i dorri polisiau gwisg ysgol/edrychiad disgyblion.
23. Mae'r cylchlythyr yn cynnwys cyngor pellach ar y materion hyn.

Y Gyfraith

Deddf Gwahaniaethu ar sail Rhyw 1975

Deddf Cysylltiadau Hiliol 1976

Deddf Gwahaniaethu ar sail Anabledd 1995

Deddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998

Deddf Hawliau Dynol 1998

Rheoliadau Llywodraethu Ysgolion (Cylch Gorchwyl) (Cymru) 2000

Deddf Addysg 2002

Deddf Gwahaniaethu ar sail Anabledd 2005

Rheoliadau Cynghorau Ysgol (Cymru) 2005

Deddf Cydraddoldeb 2006

Ddeddf Addysg ac Arolygiadau 2006, Adran 88 ac 89

Canllawiau

Canllawiau ar gyfer Cyrff Llywodraethu ar Bolisiau Gwisg Ysgol ac Edrychiad Disgyblion - Cylchlythyr Rhif 015/2011 Llywodraeth Cymru

Y Confensiwn Ewropeaidd ar Hawliau Dynol (ECHR)

Parchu Eraill: Canllawiau Gwrth-fwlio – Cylchlythyr Rhif 23/2003 Llywodraeth Cynulliad Cymru.

Canllawiau i Gyrff Llywodraethu ar Sefydlu a Gweithredu Cynghorau Ysgol - Cylchlythyr Rhif 42/2006 Cynulliad Cenedlaethol Cymru

